

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Romské dítě ve vzdělávacím procesu

Lucie Klánová

Katedra: Filosofie a teologie

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Ondřej Fischer

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem: *Romské dítě ve vzdělávacím procesu* napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 6. 6. 2013

.....

Lucie Klánová

Bibliografická citace

Romové ve vzdělávacím procesu [rukopis] : <podtitul> : Bakalářská práce / Lucie Klánová; vedoucí práce: Ing. Mgr. Ondřej Fischer. -- Praha, 2013. -- s. 79

Anotace

Bakalářská práce se zabývá pohledem na současné vzdělávání romských dětí. Předkládá nejčastější důvody, které jsou příčinou častých školních neúspěchů a následně nabízí souhrnný pohled na možnosti, které jsou

v oblasti školství romským dětem nabízeny. Poukazuje také na možnosti jak zefektivnit jejich výuku a umožnit jim dosahovat lepších. Na své práci jsem pracovala na základě informací, které mi poskytlo MŠMT a organizace poskytující sociální služby především pro cílovou skupinu Romské menšiny.

Výsledky své práce nabízím sociálním pracovníkům a široké veřejnosti.

Klíčová slova

Romské děti, vzdělávání, škola a romský žák, problematika vzdělávání, Romové.

Summary

This thesis deals with the view of the current education of Roma children. It presents the most common reasons of their educational failures. It also explores options available in the field of education offered to Roma children in order to improve the quality of their education and study results. In my thesis I worked with the information provided by the Ministry of Education and by the organizations providing social services to Roma children,-and Romani minority.

The results of my work offer social workers and the general public.

Keywords

Roma children, education, school and Roma pupil, issues of education, Romani.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Mgr. Ondřeji Fischerovi, Ing. Mgr. Janu Dočkalovi, CSc. a Mgr. Pavlovi Kuchařovi, Ph.D. za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěli k vypracování této práce.

Obsah

Úvod	8
1 Původ Romů	10
2. Tradiční způsob života Romů.....	12
2.1. Odlišnosti života Romů.....	12
2.2. Význam rodiny.....	13
2.3. Dětství a sociokulturní prostředí dítěte.....	14
2.5. Postavení romských žen.....	16
3. Příčiny problémů v soužití s Romy.....	18
3.1 Neodpovědné chování Romů z hlediska většinové společnosti.....	18
3.2 Příčiny ngramotnosti a nízkého vzdělání Romů.....	20
3.2.1 Některé objektivní příčiny.....	21
4 Předškolní vzdělávání	24
4.1 Rámcový vzdělávací program MŠ.....	24
4.2 Problematika předškolního vzdělávání romských dětí.....	25
4.3 Organizace na podporu vzdělanosti Romů	26
5 Škola a romský žák.....	29
5.1 Romské děti a uspořádání vzdělávání na školách	29
5.2 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.....	31
5.3 MŠMT a vzdělávání romských dětí	31
6 Praktická část bakalářské práce	34
6.1 Anketa o specifikách práce s Romy a s problematikou vzdělávání	34
6.2 Popis prováděné ankety	34
6.3 Výběr a počet respondentů.....	35
6.4 Skladba otázek ankety a jejich vysvětlení.....	37
7 Výsledky dotazníkového šetření.....	40
8 Vyhodnocení	44
8.1 Závěr z výsledků ankety	45

9 Návrh potřebných služeb a metod práce	47
<i>9.1 Koncepce romské integrace na období 2010 – 2013.....</i>	<i>47</i>
<i>9.2 Vzdělávání podle Koncepce romské integrace.....</i>	<i>48</i>
10 Metody a prostředky sloužící ke zlepšení vzdělávání romských žáků	51
<i>10.1 Zřizování romských MŠ či základních škol.....</i>	<i>51</i>
<i>10.2 Přípravné ročníky.....</i>	<i>52</i>
<i>10.3 Asistent pedagoga.....</i>	<i>53</i>
<i>10.4 Učebnice a alternativní výukové materiály.....</i>	<i>54</i>
<i>10.5 Příprava pedagogů k výuce a vzdělávání romských dětí</i>	<i>55</i>
<i>10. 6 Spolupráce školy s rodinou</i>	<i>56</i>
Závěr.....	58
Bibliografie	60
Příloha	64
<i>Dotazník č. 1.....</i>	<i>64</i>
<i>Dotazník č. 2.....</i>	<i>66</i>
<i>Dotazník č. 3.....</i>	<i>67</i>
<i>Dotazník č. 4.....</i>	<i>69</i>
<i>Dotazník č. 5.....</i>	<i>70</i>
<i>Dotazník č. 6.....</i>	<i>72</i>
<i>Dotazník č. 7.....</i>	<i>74</i>
<i>Dotazník č. 8.....</i>	<i>75</i>
<i>Dotazník č. 9.....</i>	<i>76</i>
<i>Dotazník č. 10.....</i>	<i>78</i>

Úvod

Jako téma práce jsem si zvolila problematiku romských dětí ve vzdělávacím procesu. Podmětem k tomuto tématu se pro mě staly praxe, které jsem v průběhu studia absolvovala, a díky nimž jsem měla možnost navštívit mnoho vzdělávacích i volnočasových institucí. Zde jsem se s tzv. "romským problémem" seznámila blíže.

Souvisí s tím, že v naší společnosti zpravidla převládá na tuto národnostní menšinu negativní názor. Už sama přítomnost Romů v naší většinové společnosti mnohdy vzbuzuje strach a obavy z možného násilí, ale možná někde i zvědavost. To přispívá k problematičnosti společného soužití. Projevuje se to i tím, že romské děti jsou pro své slabší výsledky či problémy mnohdy i automaticky „separovány“ do praktických škol. Přibývá rasových útoků. Řada takovýchto a podobných problémů může být způsobena i jen předsudky a negativními zkušenostmi s romskou menšinou. Může to platit, ale i naopak. Romové se naučili žít s určitým stigmatem a přizpůsobili se tomuto postoji společnosti vůči nim posvém.

Náš sociální systém se snaží na tuto problematiku reagovat mnohými projekty, zvláště podporou rodin, zakládáním nízkoprahových center pro romské děti apod., což však, zdá se, nestačí. Vzájemná nedůvěra poznamenaná sociální komunikací mezi příslušníky obou skupin se nese napříč generacemi a snaha druhé strany o navázání kontaktu a snaha pomoci nebývá vždy přijímána.

Jedním z kořenů tohoto stavu lze vidět v nedostačujícím vzdělání romských dětí, neboť právě zde může docházet k hlavním střetům obou skupin. Povinná školní docházka, dodržování školního řádu, klasifikace, pravidelnost – to vše Romové často považují za omezování. Případné stížnosti na chování jejich dětí se pak snadno stanou záminkou pro to, aby se jejich

rodiče cítili uraženi a diskriminováni. Důsledkem je, že se nesnaží situaci řešit a dětem pomoci. Děti pak nestačí nárokům na vyučování, a tak jsou časem ve většině případů zařazeny do praktických škol. V takovém případě romské rodiny tím více ztrácejí jakoukoliv motivaci k podpoře a stimulaci svých dětí. Zvláště někteří se domnívají, že jsou diskriminováni, a jelikož jsou na tento přístup zvyklý, nemá pro ně cenu se snažit něco na přístupu k dítěti měnit. Výsledkem je, že se dítě dostane do blízkosti krádeží, násilí, obchodu s drogami atd. Jeho zdrojem může být i nedostatečně vhodný přístup ke vzdělání.

Cílem mé práce je pojmenovat některá úskalí v procesu vzdělávání romských dětí a vystihnout příčiny malé úspěšnosti a okolnosti, které mají na problémy ve vzdělávání romských dětí vliv.

Budu postupovat tímto způsobem:

Nejprve chci přiblížit:

- A. historii Romů, jejich zvyky, hodnoty a postoje, jejichž neporozumění může být příčinou problémů, které mají Romové ve vzdělávání.
- B. zjistit, jaké možnosti ve vzdělávání nabízí dnešní školský systém jaké je jejich legislativní ukotvení a jaké jsou výhody a nevýhody jejich uvedení do praxe.

1 Původ Romů

„Přišli z Egypta, neuhlazení, černí, chudí lidé s ženami a dětmi“¹

Bartoloměj ve své knize „dějiny Romů „ mimo jiné tímto výrokem charakterizuje původ Romů. Z jeho knihy, ze které pro toto krátké uvedení do problematiky zde vycházím, ale i z řady dalších prací vyplývá, že se o původu Romů se dlouho vedly spory a diskuze. Na mnoha místech světa jsou o jejich pobytu a výskytu dochovány záznamy. Dlouho převládal názor, že Romové pocházejí z Egypta. V Evropě se názor o jejich původu „přizívoval“ i skutečností, že sami Romové se představovali jako knížata z Malého Egypta. Z tohoto důvodu existuje jejich historické označení jako lid egyptský.

Jazykové analýzy však prokázaly, že Romové pocházejí z Indie. Jedním z prvních, kdo začal původ Romů zkoumat na základě jazykových shod, byl maďarský student teologie Štěpán Vályie. Ten se v roce 1763 setkal na Univerzitě v Leidenu s indickými studenty. Zaujala ho především jejich řeč, která byla velmi podobná romštině. Jejich slova posléze porovnal s romskými a našel významné shody.

Kočovní způsob jim zajistil nízké postavení ve společnosti. Dle Manúova zákoníku, což je starý indický text obsahující moudrosti, rady a právní předpisy, patřili Romové ke skupině Dromů, jež *„mohou bydlet jen mimo obec, nádoby jejich smějí býti jen střepy a nedovoluje se jim ničeho kromě psů a oslů...Budiž odsouzení k věčnému putování. Každý člověk ať se jich štítí: s nikým nesmějí obcovat a obchodovat, jen výlučně mezi sebou samými.“²* Dromové byla nejchudší vrstva obyvatelstva, jež se živila

¹ DANIEL, B. *Dějiny Romů*, str. 13.

² DANIEL, B. *Dějiny Romů*, str. 24.

kočovným způsobem života, kovářstvím, výrobou košíků, zpracováním dřeva a hlíny.

Romové byli už od svého počátku vnímání spíše jako sociální vrstva, a to vždy ta nejchudší a na společenském žebříčku ta nejspodnější. Vlivem kočovného života mají domov všude a zároveň nikde.

Z Indie se Romové přes Sýrii dostávají do Turecka, zde zůstávají několik desítek let až do 15. století. Z lingvistického hlediska dochází k vývoji slova Drom – Lom – na Rom. Není známo, jaké přesné důvody způsobily jejich migraci. Nejčastěji se hovoří o důvodech ekonomických. Z důvodu vyhledávání zákazníků (věnovali se různým řemeslům) se postupně šířili. Vlivem historických událostí (mongolské a turecké expanze) postupují z Turecka do Malé Asie až do Řecka. Odtud se povodím Dunaje dostávají až do střední Evropy. Koncem 15. století jsou již rozptýleni po celé Evropě.³

³ Srov. DANIEL, B. *Dějiny Romů*; HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Můžeme se domluvit*.

2. Tradiční způsob života Romů

Stěžejním kamenem romské kultury je rodina. Rodina je symbolem zázemí a jistot. Čím početnější rodina je, tím větší má hodnotu. Proto se často uvádí, že manželství, sňatek a rodinné hodnoty mají, jak uvádí Štajfová „...v morálce a neformálním kodexu chování komunity přední místo. Rodina znamená kořeny života, zdroj sounáležitosti, zakotvenosti a vzájemné pomoci. Rodina požehnaná dětmi, taková, jejíž členové drží pohromadě a podporují jeden druhého, je obrazem štěstí.“⁴

V tomto smyslu má romská rodina řadu předností. V řadě věcí se však od dnes běžného pojetí rodiny ve většinové společnosti liší.

2.1. Odlišnosti života Romů

Romské rodiny jsou tradičně uspořádány s pevnou strukturou a hierarchií. Autority jsou uznávány a respektovány. Romové jsou velmi hrdí na svůj původ, uznávají se a přijímají se mezi sebou nezávisle na příbuzenském vztahu. To také platí v případě problémů či nouze. Pokud se někdo z nich ocitne v nesnázích, nikdy jej nenechají propadnout sítím až na dno. Málokdy se stává, aby Rom skončil na ulici bez domova. Rodina, ať už blízká či vzdálená, se vždy o něho postará. Cit pro rodinu mají Romové silný a je v nich budován odmalička. Jsou vychováváni komunitou, mezi mnoha lidmi. Nejsou zvyklí být sami, což znamená, že žijí vždy ve společnosti mnoha osob. Výchova tedy není záležitostí pouze rodičů, ale podílejí se na ní všichni.

Rozhodování je úkolem celé rodiny, všichni mají právo vyjádřit svůj názor a všichni jsou vyslyšeni. Vše je společné a se společenstvím a společným se i v jejich životě od prvopočátku počítá. Nikdo není zvyklý

⁴ ŠTAIFOVÁ, M. *Překročit zdi*, str. 13.

řešit situace, problémy nebo úkoly sám, vždy se spoléhá na ostatní. Společenství - to je základ romského pojetí života.

A právě zvyklost společenství se pro romské děti může stát ve vzdělávacím procesu problémem. Vlivem tohoto chápání významu rodiny a její funkce dochází k tomu, že Romové nejsou vedeni a podporováni nést zodpovědnost sami za sebe. Jsou vychováni ve vědomí, že vzniklý problém nebo úkol nenáleží konkrétnímu člověku, ale je všech, a tudíž se také společně řeší. „...*Způsob života v romské komunitě vede u jednotlivce ke ztrátě pocitu zodpovědnosti za svůj život, což je v rozporu s pocitem tíhy zodpovědnosti za sebe sama, který je nosným principem evropské kultury*“⁵ Toto pojetí života se následně pro romské děti může stát překážkou právě ve vzdělávacím procesu.

Vzniklé postavení Romů má destruktivní vliv na jejich život a životní podmínky. Nezaměstnanost, rasismus, předsudky, vzájemná nenávisť některých příslušníků romské menšiny vůči většinové společnosti a naopak posilují zhoubný vliv negativních prvků ve společnosti, jako jsou závislost (drogy, hra na automatech, kriminalita, alkohol aj.). Romské etnikum je citlivější a následky, jaké tyto jevy zanechávají, jsou znatelnější.

2.2. Význam rodiny

Specifický postoj k rodině a dětem je dán jejich původem a minulostí. Romové Bývali stále na cestách, bez jistot a zázemí. Jediné co měli a na co se mohli spolehnout, byla právě rodina. Tu i dnes budují tak, aby byla v neustále měnícím se prostředí a společnosti silná a stabilní. Potřebují jeden druhého, aby vůbec přežili. Jsou zvyklí držet při sobě. Z toho vyplývá i základní

⁵ BALABÁNOVÁ, H. *Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění* In LISÁ, H. *Romové v České republice, 1945-1998*, str. 338.

postřeh o něčem, co by bylo možno nazvat sociální systém Romů, jak ho formuluje Pekárek takto:

„Základní rysy sociálního systému Romů:

- 1) Každé rozhodování je společné*
- 2) Neschopnost být sám*
- 3) Vyhoštění z rodu je největší trest*
- 4) Mnohost je podmínkou štěstí*
- 5) Čas je minulost a přítomnost, budoucnost neexistuje*
- 6) Čas se neodvozuje od ročních období*
- 7) Neustálá změna místa a prostředí zvyšuje naději na přežití*
- 8) Setrvání na jednom místě zvyšuje nebezpečí*
- 9) Způsob obživy – řemesla jsou podřízena této neustálé změně*
- 10) Základní dovedností je umět se vyhnout – uniknout před nebezpečím⁶*

Jistě nelze tento souhrn považovat za výstižný pro každého příslušníka romského etnika, ale spíše poukazuje na některé rysy, které budou spíše vystihovat atmosféru, ze které romské dítě vychází.

2.3. Dětství a sociokulturní prostředí dítěte

Lze říci, že povětšinou Romové děti milují, vnímají je až posvátně. Vychovávají je volně. V romské rodině se s dětmi se již od malička jedná jako s dospělými. Jsou plnohodnotnou součástí rodiny se všemi pravomocemi a povinnostmi. Nic se před nimi netají a neschovává, jsou přítomni jakékoliv rodinné situaci a do světa dospělých jsou zasvěcovány bez ohledu na jejich věk. Učí se pozorováním komunity a nápodobou rodičů a starších.

⁶ PEKÁTEK In In LISÁ, H. *Romové v České republice, 1945-1998.*

Vlivem tohoto způsobu života jsou děti zvyklé brát účast na rozhodování rodiny, ale také ztrácejí schopnost nést odpovědnost samy za sebe. Jsou naučené, že nikdy nejednají jen samy za sebe. Celek jedná za ně a oni za celek, nikdy ne samostatně.⁷

„Romové vychovávají své děti k „přežití“, ovšem v civilizovaném světě. Jejich výchova se vyznačuje značnou emocionalitou a současně neschopností rodičů děti učit čemukoliv jinému, než je nezbytně nutné, vše ostatní je považováno za nepotřebné“⁸

Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, má stěžejní vliv na formování jeho osobnosti. Je to prostředí, ve kterém se všemu učí, získává první zkušenosti. Podle toho, co vidí kolem sebe, se nápodobou rodičů a okolí formují jeho budoucí vzorce chování a uvažování.

Sociokulturní prostředí je jedním z faktorů, které ovlivňuje jejich školní úspěšnost. V takovémto případě se dá hovořit o tzv. sociokulturním znevýhodnění, které se pojí s těmito problémy: To lze charakterizovat například způsobem, který uvádí Slowik:

- 1) *„jazyková bariéra*
- 2) *národnostní nebo rasová odlišnost (např. barva pleti, způsob oblékání, kulturní projevy atd.),*
- 3) *Zdravotní handicap (dítěte, rodičů, jiného člena rodiny),*
- 4) *nízký sociální a ekonomický status (nezaměstnanost, nízké vzdělání apod.),*
- 5) *sociálně patologické prostředí rodiny nebo komunity,*

⁷ Srov. LISÁ, H. *Romové v České republice, 1945-1998.*

⁸ BALABÁNOVÁ, H. *Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění* In LISÁ, H. *Romové v České republice, 1945-1998*, str. 338.

6) *ústavní výchova.*⁹

Vývoj dětí může být vlivem těchto faktorů zatížen nepříznivými podmínkami a v plnohodnotném rozvoji jejich osobnosti se mohou tyto problémy stát překážkou, která vede k řadě dalších znevýhodnění spolu souvisejících a odvíjí se od prvotních problémů.

U dětí často dochází k vytvoření odlišnému žebříčku hodnot. Jedním z prvků je, že není přisuzován takový význam vzdělání. Dále se sociokulturní znevýhodnění, pojí s častějším výskytem patologických jevů, které vedou mladé lidi k tomu, že se mohou dostat do obtížné životní situace. Také chybí životní jistoty a zakotvení. S tím souvisí absence životních jistot a zakotvení, s čímž souvisí frustrace primárních, emočních a vztahových potřeb.¹⁰

2.5. Postavení romských žen

I v romské mnohopočetné rodině, jsou nejdůležitější osoby ve výchově právě matky. Jejich životním úkolem je rodina a vše co s ní souvisí. S dětmi tráví nejvíce času a jsou to právě ony, kdo své děti nejvíce ovlivňují a formují.

Ve výchově příkládají Romové velkou důležitost pohlaví dítěte. Dívky a chlapci mají své role a postavení jasně diferencované. Chlapci jsou nástupci svých otců, odmala je zastupují, pokud nejsou doma, chodí s otci do práce. To se týkalo jako řemesla (dříve pomáhali na poli, učili se řemeslu), tak i jiných možností výdělků, dnes třeba i krádeží. I děti se tak dnes mnohdy velmi dobře se vyznají v tom, co kde sehnat a jak vydělat peníze.

Dívky jsou nástupkyněmi svých matek. Odpovědnost za zabezpečení a výchovu dětí nese sice celá rodina, především je však výsadou žen – matek.

⁹ SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*, str. 143.

¹⁰ Srov. SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*, str. 143.

Dívky pomáhají s péčí o mladší sourozence, společně s matkami vaří, uklízejí, zabezpečují chod domácnosti. Od malička jsou tak zdatnými hospodyňkami a také se jimi později stávají. Romské dívky se běžně vdávají a rodí děti již kolem šestnáctého roku života. Sňatek a péče o rodinu jsou jejich hlavními životními cíli. Romské ženy málokdy pracují a svůj čas věnují práci doma, brzy se vdávají a zakládají rodinu, proto nemají čas ani prostor pro vlastní rozvoj.

3. Příčiny problémů v soužití s Romy

V současné době na území České republiky žije trvale řada národnostních menšin. Většina cizinců se postupně snaží v souladu se svými tradicemi a kulturou přizpůsobit našim zvyklostem. Problematika xenofobie a rasismu je však v ČR stále velkým problémem. Projevy neochoty a neschopnosti přizpůsobit se českým poměrům, zvyšují projevy ignorace, odtahitosti a v neposlední řadě vzniku nenávisti mezi ostatními skupinami.

Také „není patrně sporu o tom, že postavení a soužití romské menšiny s majoritní populací uvnitř české společnosti je vážný problém, který má řadu aspektů praktických (behavionárních), bezpečnostních (útoky skinheads), politických, správních i občanských (silná etnická tenze v některých obcích a regionech), v neposlední řadě i hospodářských a sociálních (extrémní nezaměstnanost a nákladné sociální výdaje pro práce schopnou romskou populaci) a vzdělanostních (silně podprůměrná vzdělanostní a klasifikační úroveň, vysoký podíl nedokončené základní školní docházky mezi romskými dětmi).“¹¹

3.1 Neodpovědné chování Romů z hlediska většinové společnosti

Nejčastější příčiny problémů a konfliktů v soužití s romskou populací, uvádí Ivan Gabal ve své studii, na základě průzkumu provedeného v roce 1994 – 1996 .

Nejčastějším důvodem, pro výhrady vůči romským spoluobčanům je obecné a mnohdy zkreslené povědomí, že Romové nepracují a tudíž zneužívají sociální podpory. Jejich výdaje tak platí řádoví občané ČR. Také

¹¹ GABAL, I. a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě*, str. 84.

názor, že Romové zneužívají demokracii, tedy svobodnou volbu a jednání, byl zastoupen hned druhý v pořadí. Jejich životní styl prý „parazituje“ na demokratickém státě, mohou si dělat vše a ještě jsou podporováni sociálním systémem. Sami však prospěšní pro stát prý nijak nejsou.

S touto skutečností souvisí i další nejčastěji uváděný důvod, a tím je strach. Mnozí lidé se Romů bojí a jsou svázáni předsudky se ani nechtějí pokoušet o komunikaci či podporu alespoň určité míry jejich integrace.

Původ problémů s Romským etnikem, jak je prezentován v obecných názorech, je téměř shodný s tím, jak vykládá původ problému s Romy česká společnost. Podle Gabala, který ho formuluje ve třech ucelených principech:

- a) *...„rasový s nacionálním podtextem, kde je určující především akcent na nepřekonatelný a nezměnitelný rasový původ nepřizpůsobivosti Romů, jejich lenost, nepracovitost, tendenci k podvádění a zneužívání nových politických a hospodářských i sociálních podmínek u nás...*
- b) *Druhým, kompaktnějším názorem, je spojování problému s jeho historicko-sociálními kořeny, zejména dlouhodobou zaostalostí a diskriminací Romů, avšak zároveň nedostatečnou aktivitou a otevřeností dnešní české společnosti z hlediska její snahy o integraci Romů do školských i pracovních příležitostí...*
- c) *Třetím, jakkoli zřejmě nejméně uceleným a kompaktním výkladem je spojení problému s „efektem komunistické ledničky“ a postkomunistickou fází vývoje, v které se objevují dříve zakonzervované problémy a česká společnost prochází celkově*

složitým, problémovým a „netolerantním“ až konfliktním obdobím poklesu morálky...¹²

„Popsané tři rozdílné koncepty původu etnické tenze mezi romskou menšinou a majoritní populací mají přímý a lineární efekt na preferované základní koncepty řešení „ romského problému“ a statisticky významně souvisí se všemi dosud diskutovanými dimenzemi etnického klimatu.“¹³

Vzdělání je klíčovou hodnotou v majoritní společnosti, do které se Romové chtějí integrovat. Z toho důvodu můžeme přístup Romů ke vzdělání chápat jako neodpovědný. Vzdělání má dopad na další aspekty života, tudíž neodpovědnost ke vzdělání může být majoritou v důsledku chápána jako neodpovědnost komplexní.

3.2 Příčiny negramotnosti a nízkého vzdělání Romů

Celkové vnímání Romů ve společnosti a důvody těžkostí s tím spojených mají svůj odraz i v problematice vzdělávání Romů. K této problematice však vznikly různé studie, které dokládají nelehkou konkrétní situaci Romů na poli vzdělávání... což uvádí i Gabal, když poukazuje na objektivní faktory, které v oblasti vzdělání tuto skutečnost dokládají.

„Výzkum světové banky odhadl sníženou gramotnost Romů až na hladině 40 procent, což výrazně podvazuje schopnosti udržet se v sociální a kulturní struktuře české společnosti.“¹⁴

Studie prováděná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy uvádí další čísla.

¹² GABAL, I. a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě*, str. 86

¹³ GABAL, I. a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě*, str. 86

¹⁴ GABAL, I.; VÍŠEK, P. *Východiska strategie boje proti sociálnímu vyloučení*, str. 23.

„Studie z roku 2008 (GAC 2008) udává, že pouze 30 % romských chlapců a 50% romských děvčat dokončí školní docházku, ve třídě ve které ji zahájili.“¹⁵ Tento jev je zapříčiněn především tím, že mnoho romských dětí není vhodně připraveno na zahájení školní docházky. Úspěšné dokončení školní docházky zvládá ve srovnání s neromskými spolužáky jen asi polovina romských dětí. Nepříznivou vzdělanostní situací, se tak snižují šance Romů na další vzdělání, s čímž souvisí ztížené pracovní uplatnění, které má za následek potíže na úrovni sociální kvality života.

3.2.1 Některé objektivní příčiny

1. Postoje

Z hlediska hodnot a kultury je nejčastějším důvodem nízké vzdělanosti romských rodin je fakt, že vzdělání v té podobě, kterou nabízí většinová společnost, v romské kultuře nemá zakořeněnou tradici. Rodiče, kteří jsou často sami nevzdělaní či dokonce negramotní, nevidí důvod, proč by své děti měli posílat do školy. Na školu a učitele se tak často pohlíží jako na nepřátele, z čehož pramení, že děti nejsou motivovány podporou jejich rodičů.

2. Jazyk

Významným objektivním problémem je jazyková vybavenost. Častou bariérou je i komunikace. Děti jsou zvyklé doma mluvit etnolektem romštiny. Jazykový handicap však brání porozumění probíranému učivu, především např. v předmětu český jazyk. Jazyková bariéra však ovlivňuje i vztahy k učitelům, spolužákům a může být příčinou vyloučení dítěte z kolektivu. Dítě se pak cítí odstrkované a nepřijímané, což si dává do souvislosti se svým původem. Škola se tak pro něj stává nepřátelským prostředím.

¹⁵ Otevírání školy dětem, Jana Straková, str:55

3. Předškolní vzdělávání

S ohledem na předškolní vzdělávání, které v naší společnosti zajišťují mateřské školy (MŠ), mají romské děti objektivně problematickou výchozí situaci. Běžně se zde děti učí samostatnosti a základním společenským vztahům. Předškolní vzdělávání však není povinné, a navíc je zpoplatněné. Většina romských rodičů tak i z těchto důvodů své děti do školek neumísťuje. Děti jsou takto zcela izolované od dětí majority a opět dochází k problematice v romské uzavřené a odlišné výchově. Romské děti nastupují do prvních tříd nepřipravené na školní povinnosti.

4. Praktické školy

Jistý objektivní handicap představují i praktické školy. Umisťování romských dětí do praktických škol je důsledkem jejich nepřipravenosti a absence školní zralosti. Tento problém souvisí s již zmiňovanou problematikou předškolního vzdělávání. Praktické školy jsou určeny pro děti s lehkým mentálním postižením. Na děti jsou proto kladeny menší nároky a nepočítá se s jejich postupem na střední a vysoké školy.

5. Studijní neúspěchy

Studijní neúspěchy je do značné míry možno také chápat jako dopad, mající u romských dětí svůj zdroj v řadě objektivních faktorů. Ty základní jsou ale ovlivněny prostředím, ve kterém běžně žijí. V romské rodině se obvykle nachází na malém prostoru více lidí pohromadě, a proto nejsou vytvořeny optimální podmínky pro studium. Většina rodičů není schopna svým dětem s učením adekvátně pomoci. Při učení a přípravě do školy jsou nedůslední. Častým problémem je pravidelná školní docházka. Rodiče dětem

omlouvají všechny zameškané hodiny, někdy je i bez důvodu sami nechávají doma.

6. Vztahy ve třídě

Již sama barva pleti představuje danost, ze které se stávají romské děti v očích spolužáků problematictí, odlišní a sociálně slabí. Ani dětem školního věku se problematika rasismu nevyhýbá. I učitelé často k romským dětem zaujímají jiný postoj. Výše popsané problémy romských dětí zapříčiňují častější napomínání ze strany učitele, čehož si kolektiv všímá. Dítě, které autorita (učitel) označí za problematické, se o to více dostává do povědomí ostatních, automaticky o něm smýšlejí jako o problematickém a „jiném“, protože tak se k němu chová i učitel. Častou absencí a uvedenými problémy se tak v drtivé většině případů romské děti stávají z třídního kolektivu vyloučenými.¹⁶

¹⁶ Srov. LESÁK, J. *Postavení romského etnika v České republice* [online]. 2008 [cit. 2013-06-05]. Dostupné z: <http://absolventi.gymcheb.cz/2009/jalesak/uvod.html>

4 Předškolní vzdělávání

I někteří političtí představitelé si uvědomují závažnost problému, jež se dostává i mezi širokou společností. *„Chceme-li účinně integrovat romské děti do běžné společnosti, tak vůbec nejdůležitější je přesvědčit jejich rodiče o potřebnosti předškolního vzdělávání,“ nechala se slyšet sociálnědemokratická poslankyně Ludmila Zelenková¹⁷*

V Předškolním vzdělávání se jedná o přípravu dětí na proces vzdělávání. V domácnostech často nepodnětného prostředí není možné dítě efektivně připravit. I dítě, které není romského původu a nenavštěvovalo by mateřskou školu, může mít při nástupu do základní školy značné problémy. Předškolní vzdělávání není jen o „hrách“ a hlídání dětí po mateřské dovolené, především se jedná o přípravu dětí na proces školního vzdělávání. V domácím prostředí není možné dítě tak efektivně připravit a modifikovat pro další vzdělávání, jako jej připraví pedagog v mateřské škole. Školky mají stanovené cíle a metody, jak děti na nástup do školy připravit.

Předškolní vzdělávání má naplňovat tyto cíle:

„rozdíjením dítěte, jeho učení a poznání

- 1. osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost*
- 2. získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí¹⁸*

4.1 Rámcový vzdělávací program MŠ

Rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání (RVP PV) byl zveřejněn v květnu roku 2001 a vznikl ze spolupráce Výzkumného ústavu

¹⁷ MATES. *Litvínov Janov - ghetto* [online]. 2012 [cit. 2013-06-05]. Dostupné z: <http://litvinovjanov.blog.cz/profil>

¹⁸ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, VUP Praha 2004

pedagogického v Praze pod vedením PhDr. Kateřiny Smolíkové. Na základě RVP PV jsou stanoveny cíle, obsah a podmínky předškolního vzdělávání, které jsou státem uznané a pro všechna zařízení poskytující služby předškolního vzdělávání závazné.¹⁹

Předškolní vzdělávání má uspořádán rámcový vzdělávací program do pěti základních oblastí: „*biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální*. Tyto oblasti jsou nazvány:

1. *Dítě a jeho tělo*
2. *Dítě a jeho psychika*
3. *Dítě a ten druhý*
4. *Dítě a společnost*
5. *Dítě a svět*²⁰

Rámec pro předškolní vzdělávání je stavěn podobně jako u základního vzdělávání. I zde je vymezen přístup k dětem z národnostních menšin a k dětem vyžadujících zvláštní přístup.

4.2 Problematika předškolního vzdělávání romských dětí

Široce pojatý vzdělanostní základ, který by mělo předškolní vzdělávání prostřednictvím RVP PV zaručit, by měl být kvalitním předpokladem pro bezprostředně navazující povinné vzdělávání i pro celoživotní rozvoj a učení.

Dá se říci, že absence předškolního vzdělávání předurčuje problematický start a následný ztížený vývoj a úspěch v procesu školního vzdělávání. Proč ale v našich školkách téměř „neexistují“ romské děti pro

¹⁹ Srov. BEČVÁŘOVÁ, Z. *Mateřská škola a její řízení*, str. 32.

²⁰ *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, VUP Praha 2004

které by právě předškolní výchova představovala důležitou roli v jejich dalším vývoji a životě.

O problematice romských dětí v běžných školkách jsem hovořila s romským koordinátorem projektů Michalem Mikem z organizace Slovo 21.

Existují iniciativy, které tuto problematiku řeší (organizace Slovo 21). Pracovníci některých těchto projektů považují za nejčastější problém

„Nejčastějším problémem v oblasti předškolního vzdělávání je přístup romských dětí do těchto zařízení. Většina z nich se do školek nedostane, protože jsou přeplněné a abych byl upřímný, rozhodující v tomto případě je bezesporu to, že se jedná o romské dítě. Školky nemají místa pro české děti, natož pro romské. Vždy bude přednostně přijaté bílé dítě, bohužel to tak je.“²¹

Podstatnou roli tu hraje i finanční neschopnost romských rodin uhradit poplatky za pobyt v MŠ.

4.3 Organizace na podporu vzdělanosti Romů

Organizace Slovo 21 je ojedinělá mezi organizacemi svého druhu tím, že její pracovníci jsou romského původu. Toto považují osobně za velký přínos, zejména v ohledu na romské rodiny. Ty potřebují především v citlivých oblastech svého života, mezi které patří i vstup do vzdělávacího procesu, chápavý a tolerantní přístup. Takového přístupu, je podle mého názoru možné snadněji dosáhnout právě mezi příslušníky stejné kultury, kteří specifika své kultury znají a lépe jim rozumí.

Slovo 21

Slovo 21 je občanské sdružení, založené v roce 1999 v Praze. Sdružení se zabývá problémy a podporou především romské menšiny. Projekty týkající se integrace, však nabízí i cizincům, žijícím na našem území. Mezi ty patří

²¹ MIKO, M. *Organizace Slovo 21*, konzultace 28. 3. 2013

v současnosti už poměrně známá „Rodina odvedle“. Jedná se o projekt, při kterém se u příležitosti nedělního oběda setkávají české rodiny a rodiny cizinců vždy v určitý den a určitou hodinu jednou za rok. Touto formou se setkávají různé kultury u jednoho stolu, předávají se zvyky a vysvětlují tradice. Jde o snahu sblížení a přiblížení příslušníků odlišných kultur, kteří spolu žijí na jednom místě. Jde o poznání kultury, které může vést ke zmírnění předsudků.

V otázce romské problematiky realizuje Slovo 21 projekty vzdělávací, kulturní, mediální, projekty týkající se zvyšování veřejné informovanosti atd.

Stěžejní cíle sdružení jsou: *„Boj proti rasismu a xenofobii, ochrana lidských práv, budování tolerance vůči minoritám, podpora vzdělávání a integrace menšin.“*²²

Nebuď dilino

Mezi významné projevy jejich činnosti je videoklip *Nebuď dilino*, natočený s podporou sdružení Slovo 21, který ukazuje současný pohled romských dětí na potřebu vzdělávání. Přelomový je v tom, že se ke vzdělání hlásí a apelují na jeho potřebu ve svých životech. Romské děti se zde hrdě hlásí ke svému původu, nechťejí ho měnit. Co však změnit chtějí, je přístup okolí k jejich vzdělávání.

V klipu dokazují, že studovat chtějí a chtějí vzdělání dosáhnout na běžných základních školách, nikoli na praktických.

Klip je vzkazem romských dětí pro českou společnost, že Romové nejsou jenom hloupí, nestěžují si jen na Českou republiku a její systémy a zákony, naopak chtějí být lepší a chtějí se vzdělávat, což je současně i vzkaz pro jejich rodiče.

²² *Slovo 21* [online]. 2013 [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <http://www.slovo21.cz/>

Klip je velkým impulsem v otázce vzdělávání, vyslaný romskými dětmi směrem k naší společnosti. Má velké šance zaujmout širší veřejnost a vést alespoň k zamyšlení nad celou problematikou. Je z něho patrná velká role rodičů v otázce vzdělanosti a budoucnosti romských dětí. Samotné děti ke vzdělání často přistupují alespoň v jeho počátcích kladně, snaží se a mají sny o budoucím povolání. Postupnému zvyšování ambicí však dělá přítrž negativní přístup rodiny, která snahu o vzdělání a budoucnost označuje za „gadžovskou“. Silná rodinná pouta a negativní přístup ke „gadžům“, který je přenášen na děti, často způsobí útlum ve snaze dětí být lepšími a vzdělanějšími.

Dilino je v romském jazyce označení pro intelektuálně slabého jedince. Českým významem tohoto slova, je označení člověka s mentální retardací. Obrovským posunem je, že romské děti veřejně vystupují a otevřeně prezentují svůj zájem o vzdělání. Přelomový je i fakt, že za „viníky“ své nevzdělanosti zde označují své rodiče a vzkazují jim, ať je pustí do školy. Zde se vracím k názoru, že problematika vzdělávání má své kořeny v rodičích, samotné děti se vzdělávat chtějí, jen v tomto procesu chtějí zůstat stále Romy, tím kým jsou. Je ale přirozené, že děti raději vyhovují svým rodičům, nechtějí, aby je kvůli tomu přestali mít rádi, či je dokonce odsuzovali, a tak svůj zájem o vzdělání vlivem rodiny postupně ztrácejí.

5 Škola a romský žák

V minulých letech se romské děti na základních školách téměř nevyskytovaly. Většinou byly v průběhu roku prvního ročníku ZŠ přeřazeny do dnes již praktických škol. Přeřazování se dělo na základě výsledku testů, které prováděly pedagogicko psychologické poradny. Testy ovšem byly postaveny, tak že byly určeny pro děti majorit a proto byla většina romských dětí umístěna na základě výsledku testů do praktických škol.

I po zpřístupnění psychologických a inteligenčních testů však bylo školství řízeno podle principu „jednotného“ pedagogického přístupu. Ten byl založen na stejných podmínkách pro všechny a vycházel z toho, že *„všechny děti ve společnosti jsou stejné, mají průměrně stejné intelektové schopnosti, znalosti, návyky a potřeby.“*²³

Romské děti, které do škol ve většině případů nastupují bez předchozí předškolní přípravy a s odlišnou kulturní identitou a jazykem, rozhodně nezapadají do průměru, se kterým se ve škole počítá, a tak jsou i v dnešní době pro nedostatek zkušeností a efektivní přípravy pedagogů i nadále zařazovány a přeřazovány do praktických škol, i když ne již tak snadno.

5.1 Romské děti a uspořádání vzdělávání na školách

Na každé základní škole probíhá výuka podle takzvaného rámcového vzdělávacího plánu. Rámcový vzdělávací program byl vydán v souladu se školským zákonem, který upravuje specifika pro realizaci základního vzdělávání. Dnešní školy, školní řády a vzdělávací programy již na přítomnost romských dětí reagují a v rámcových vzdělávacích programech je

²³ BALABÁNOVÁ, H. *Praktické zkušenosti se vzděláváním romských dětí*, str. 2

povinně zakotveno a ustanoveno vzdělávání dětí se specifickými vzdělávacími potřebami.

Hlavními principy Rámcového vzdělávacího programu jsou:

1. Povinnost školní docházky.
2. Organizace základního vzdělání – V tomto bodě se upravuje vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami a také žáků mimořádně nadaných. Dále je zde stanoveno zřízení přípravných tříd.
3. Hodnocení výsledků vzdělávání.
4. Získání stupně vzdělání a ukončení základního vzdělání.²⁴

Celkovým úkolem Rámcového vzdělávacího programu je souhrnná informace týkající se možností a povinností žáka základní školy. Slouží pro informovanost rodičů a veřejnosti, měl by být k dohledání na stránkách každé školy. Jsou zde uvedeny informace o typu vzdělávání, vymezuje, co je závazné pro dané studium, specifikuje úroveň, vymezuje klíčové kompetence, uvádí vzdělávací obsah – učivo a je zde upraveno i vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami a přístup školy k nim. Každá škola vypracovává svůj individuální vzdělávací program, podle zaměření a typu školy. Základní principy jsou však společné.

Škola by i s pomocí rámcového vzdělávacího programu a jeho vypracování měla *„čelit počáteční neúspěšnosti romských žáků od nástupu do prvního ročníku, překonání jazykových problémů, pomocí speciálních metod a forem vytvářet u žáků a rodičů kladný vztah ke vzdělání, zřízovat speciální třídy, zařadit do vzdělávacích programů výuku romštiny jako nepovinného*

²⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, VÚP Praha 2007

*předmětu, využít modifikovaných programů, využívat nadání a schopností pro přípravu na povolání.*²⁵

5.2 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Pravomoci a působnost Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je vymezena zákonem č. 2/1969 Sb. MŠMT je ústředním orgánem státní správy a v jeho kompetenci jsou předškolní zařízení, školská zařízení, základní školy, střední školy a vysoké školy.

Ministerstvo školství se zabývá otázkami aktuálních problémů, prevencí a zkvalitňováním školských služeb a zařízení. Analyzuje, zkoumá a sestavuje koncepce pro rozvoj a podporu daných odvětví a nastavuje opatření pro řešení dané aktuální problematiky. Zabývá se naplňováním úkolů v okruhu své působnosti vyplývajících z daných zákonů.²⁶

5.3 MŠMT a vzdělávání romských dětí

O vzdělávání romských dětí, jsem mluvila s Mgr. Annou Pechovou z MŠMT, která se zabývá problematikou inkluzivního vzdělávání – koordinace NAPIV, rozvojovými programy na podporu škol, integrací romské menšiny a dotačními programy na podporu sociálně znevýhodněných romských žáků.

²⁵ VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*, str. 55.

²⁶ Srov. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2013 [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/>.

Nyní si odpovíme na některé otázky z oblasti vzdělávání romských dětí.

1) Jak MŠMT reaguje na problematiku romského vzdělávání?

„V otázce problematiky romského vzdělávání učinilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy mnoho opatření a vydalo určité materiály a vyhlášky směřující k podpoře vzdělávání romských dětí. Ve školském zákoně však specifika romských dětí a přístup k nim nejsou přímo řešeny, je zde pouze kategorizace znevýhodnění. Označení sociálně znevýhodněného dítěte však skončilo vydáním vyhlášky č. 73/2005 o Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. O romských dětech se tak mluví jako o dětech se specifickými vzdělávacími potřebami.“²⁷

2) Jakým způsobem je řešena problematika předškolního vzdělávání romských dětí, která má často vliv na následné školní výsledky?

V otázce předškolního vzdělávání reagujeme na problematiku dotačními programy, které nabízejí mateřským školám dotace na podporu integrace romských dětí. Ze své praxe ale vím, že hlavním motorem je zde rodina. Pokud ta nechce, tak děti nebude posílat do žádných školek, ať jsou podporované nebo ne. Rodina nefunguje stylem, že by si alternativní možnosti vyhledávala sama, musí zde fungovat opět zásah z „venku“ a informovat. Vše se také hodně odvíjí od vzdělanosti rodičů. Pokud oni sami nejsou vzdělaní, máloco je dokáže přesvědčit, aby tak učinili u svých dětí. Důležitým krokem jsou vyhlášené dotační programy MŠMT, jejichž prostřednictvím je podporováno vzdělávání sociálně znevýhodněných žáků, včetně romské menšiny.“²⁸

²⁷ „Rozhovor s Mgr. Annou Pechovou – MŠMT - koordinace NAPIV, 8. 4. 2013“

²⁸ Tamtéž.

Vyhlašované dotační programy MŠMT na podporu vzdělávání znevýhodněných a romských žáků:

1. **Roma SŠ a VOŠ** – je ustanovený dotační program vydaný MŠMT, který se zabývá podporou žáků pocházejících se sociálně znevýhodněného prostředí, studujících střední a vyšší odborné školy
2. **Integrace romské komunity** – dotační program na podporu začlenění a integrace romských komunit.
3. **Asistent pedagoga znevýhodnění** – jedná se o rozvojový program zřízený MŠMT podporující děti se sociálním znevýhodněním ve vzdělávání, pomocí financování asistenta pedagoga.
4. **Podpora inkluze** – rozvojový program podporující školy k realizaci inkluzivního vzdělávání žáků se znevýhodněním.

6 Praktická část bakalářské práce

6.1 Anketa o specifikách práce s Romy a s problematikou vzdělávání

Cílem této ankety bylo:

1. stanovit nejčastější důvody školních neúspěchů romských dětí.
2. Zjistit zda opatření, která jsou v souvislosti se vzděláváním romských dětí realizována, adekvátní.

K dosažení tohoto cíle využívám metody dotazníků a řízených rozhovorů, které jsem uskutečnila se sociálními pracovníky různých pražských organizací, která jsou zaměřená a specifikovaná na romské občany a primárně se zabývají otázkou vzdělávání.

Tato anketa jistě nemá ambice být kvantitativním výzkumem. Její charakter bude spíše veden zájmem o zjištění určité představy a o tom, jak by na danou klíčovou otázku odpovídali pracovníci znalí dané problematiky skrze vlastní práci ve vzdělávání romských dětí.

6.2 Popis prováděné ankety

Klíčová otázka, kterou jsem si zformulovala před začátkem ankety, rozhovorů a prostudované literatury a pozorování z praxí, zní:

Je vzdělávání v romské komunitě ovlivněno specifickou sociální situací?

Pro anketu jsem zvolila celkem 7 otázek. Menší počet otázek jsem volila z důvodu větší konkrétnosti. Primárním zjištěním pro mě bylo nalezení či co nejvíce možné přiblížení se odpovědi na otázku, co je hlavním důvodem toho, že romským dětem často chybí předškolní vzdělávání a úspěšné

ukončení základní školy či dalšího vzdělávání. Co je dle jejich zkušeností a pohledu v souvislosti s tímto problémem zapotřebí změnit, aby se tato situace zlepšila.

6.3 Výběr a počet respondentů

Původně jsem anketu chtěla předkládat přímo romským rodinám, hlavně matkám dětí. Setkala jsem se ale s několika překážkami. Na několika pracovištích jsem se s pracovníky domluvila, že mi umožní zanechat na pracovišti dotazníky a klientům je nabídnou s tím, že je při další návštěvě přinesou vyplněné. Po měsíci se mi však ani jeden dotazník nevrátil. Mnoho klientů (podle pracovníků) odmítlo ihned, jiní si formulář vzali, ale spíše ze zvědavosti nebo z dobré vůle. Vyplněný ale neodevzdal nikdo. Písemná forma dotazníku byla zřejmě pro romské rodiny nezajímavá a možná i špatně srozumitelná a také měli problém s jejím vyplněním z hlediska gramotnosti. Rozhodla jsem se tedy pro formu rozhovorů. S pomocí pracovníků vybraných organizací jsem dostala tip na rodiny, které by mohly být ochotné mi pomoci. I přesto jsem byla velmi brzy odmítána. Téma je pro rodiny velmi citlivé a do tak soukromých záležitostí (finance, rodina, vzdělání) mi po zjištění tématu odmítali odpovědět nebo odpovídali stručně a odpovědi se nedaly považovat za relevantní a pravdivé, vyplněné formuláře nevraceli, a když jsem jim nabízela pomoc s vyplněním, odmítli.

Z výše popsaných důvodů jsem se tedy rozhodla pro anketu mezi sociálními pracovníky a pedagogy různých pražských organizací, center a škol, kteří se problematikou vzdělávání romských dětí zabývají nebo se v ní přímo ocitají.

Cílovým okruhem se pro mě stala pražská zařízení především proto, že v Praze se situace ohledně romské problematiky zlepšuje. Vznikají a rozvíjejí se zde centra, která se zaměřují na zlepšení kvality života, podporují oblast

vzdělávání, zaměstnání a kultury, což je na rozdíl od jiných oblastí republiky pokrokové. Jinde je pomoc směřována a orientována stále ještě spíše na uspokojení základních životních potřeb této skupiny.

Otázky:

1. Zasílala jsem elektronicky
2. Setkávala jsme se přímo se zástupci jednotlivých organizací
3. Oslovila jsem a zároveň získala informace z těchto organizací a školských zařízení:

Organizace Slovo 21

Romea

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Městská část Praha 7 – odbor pro činnost národnostních menšin

Základní škola Dobříš

ZŠ Beroun

Barevný svět dětí - projekt Kámoš

Mateřská škola Praha 4, 7, 10

Střední škola, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené Praha 5, Výmolova

Jednalo se o pracovníky či přímé zástupce dané organizace či instituce. Typ otázek jsem neměnila a všem zúčastněným je pokládala ve stejném znění a sledu, který jsem měla připravený tak, aby logicky navazovaly a vyúsťovaly a jejich sled napomáhal k potřebnému zjištění. Snažila jsem se vybrat pestré zastoupení institucí, jež se shodují svým cílem – vzdělávání. Více organizací pod různými zřizovateli, ale s jinými podobnými cíli jsem volila z důvodu většího rozhledu a možnosti srovnání. Každý dotazovaný, kterého jsem

oslovila, má se vzděláváním romských dětí zkušenosti. Byl důležitý pohled více lidí z různých institucí na tuto problematiku a následné srovnání důvodu a poznatků, v čem je vzdělávání romských dětí specifické a jakými faktory jsou jejich úspěchy či neúspěchy ovlivňovány.

V případě rozhovorů jsem si odpovědi zaznamenávala přímo v průběhu sezení s přímým souhlasem dotazovaných. Při prepisu jsem se snažila o doslovné zaznamenání odpovědí s minimální korekcí.

6.4 Skladba otázek ankety a jejich vysvětlení

Otázky jsem sestavovala na základě stanovené hypotézy

1. Jaká je podle vás úroveň předškolní vzdělanosti romských dětí?

Popřípadě, proč si myslíte, že je tomu tak?

Nedá se jednoznačně říci, kolik romských dětí navštěvuje MŠ, zda málo či hodně. Povědomí o jejich předškolním vzdělání u romských rodin je však malé. Jaké důvody vedou k tomu, že romské děti v MŠ vidíme tak málo? Je to způsobeno rodinou, jejími financemi, malou kapacitou MŠ?

2. Jak se romské rodiny staví k umisťování svých dětí do MŠ?

Umisťování dětí do MŠ se pojí s problematikou dlouhodobé přeplněnosti a nízké kapacity MŠ. Je ale otázkou, zda by romské rodiny v případě zřízení romských školek či školek běžných tuto možnost pro své děti využívat chtěly.

3. Chtějí být Romové vzdělání?

Snaha vzdělat romskou populaci přichází v současné době z mnoha stran v podobě různých programů a opatření. Jak ale sami Romové reagují na

snahu společnosti o jejich úspěšnější vzdělávání? Mají také oni sami ze své vlastní iniciativy o vzdělání zájem?

4. Podporují své děti na cestě za vzděláním a to i formou MŠ?

Tato otázka souvisí s otázkou předchozí a navazuje na ni. Mohou existovat přípravné ročníky, doučování, asistenti pedagoga, ale pokud rodina nebude fungovat v domácí kontrole a v komunikaci se školou či odmítne pořízení pomůcek, jen těžko a velmi pomalu se může na této cestě něco měnit. Děti ke vzdělání potřebují prostor, čas, vhodné místo a podporu rodičů.

5. Jakými projekty se v otázce vzdělávání romských dětí vaše organizace konkrétně zabývá?

Tato otázka je důležitá z hlediska specifikace respondentů. Otázky zodpovídali a vyplňovali zástupci rozdílných organizací, ale také učitelé. Pro mě bylo důležité zjištění, jakou podporou se zabývá MŠMT a jaká opatření a jaké metody jsou například využívány na základních školách.

6. Co si vy osobně myslíte, že je důležité změnit, aby se šance na vzdělání romským dětem zvýšily?

Otázka je zaměřená na osobní, i individuální pohled dotazovaného. Pracovník v konkrétní organizaci či instituci pracuje a postupuje podle daných předpisů. Jaký je však jeho osobní pohled? Jsou daná opatření zformulována podle opravdových potřeb a v praxi se to ověřuje, či při své práci vnímá určité nedostatky a rozpory v tom, co se „má“, a s tím, co by se „mělo“?

7. Má dle vašeho názoru či zkušeností předškolní vzdělávání vliv na úspěšnost ve vzdělání základním?

Důvodem položení této otázky je pro mě zpětná vazba na mnou zformulovanou hypotézu. Domnívám se, že předškolní vzdělání je prvotním krokem, který musí být vyřešen, pokud chceme romské děti efektivně vzdělávat na základních či dalších stupních škol.

7 Výsledky dotazníkového šetření

Na základě předchozích kritérií jsem si vytvořila několik bodů, ke kterým jsem směřovala své otázky.

Otázky směřovaly ke zjištění:

- 1) Jaká je podle vás úroveň předškolní vzdělanosti romských dětí?
Popřípadě, proč si myslíte, že je tomu tak?
- 2) Jak se romské rodiny staví k umisťování svých dětí do MŠ?
- 3) Chtějí být Romové vzdělání?
- 4) Podporují své děti k cestě za vzděláním a to i zařazením dětí do MŠ.
- 5) Jakými projekty, se konkrétně vaše organizace v otázce vzdělávání romských dětí zabývá a jak je realizuje?
- 6) Co si vy osobně myslíte, že je důležité změnit, aby se šance na vzdělání romských dětí zvýšily?
- 7) Má vliv MŠ na další průběh vzdělání?

Vyplněných dotazníků Na základě prováděné ankety mezi sociálními pracovníky, kteří se věnují různým oblastem v podpoře romských dětí ve vzdělávání, se sešlo celkem 10. Z každé organizace jeden respondent. Z nich jsem získala následující odpovědi.

- 1) Vzdelanost romských detí je dle respondentů nízká. Důvodem je chybějící předškolní příprava, chybějící motivace a nízká vzdelanost rodiny.
- 2) Překážkou v umisťování detí do MŠ je pro romské rodiny podle výsledků ankety většinou otázka finanční. To uvedlo 7 z 10 dotazovaných. Dále má vliv častá „chtěná“ nezaměstnanost matek, které jsou s dětmi doma, a tudíž chybí potřeba či nutnost deti umisťovat do předškolních zařízení. V neposlední řadě se jedná o citové pouto, což jako důvod uvádějí 3 z 10 dotazovaných. Romští rodiče mají mnohdy silnou potřebu mít deti u sebe, důležitá je pospolitost a síla rodiny. Jeden z dotazovaných také uvádí možné rasové podněty a předsudky, které mohou mít negativní vliv na umístění dítěte do MŠ či ZŠ
- 3) V otázce číslo dva jsem se ptala jednotlivých pracovníků, zda si myslí, že sami Romové vzdelání považují za důležité a sami k němu směřují. Šest dotazovaných uvedlo v odpovědích nízkou motivovanost Romů ke vzdelání. Jejich potřeby se vlivem jejich sociálního postavení orientují spíše na uspokojování základních životních potřeb jako je bydlení, obživa...vzdelání není vysokou prioritou i při pobírání sociálních dávek, které představují určité jistoty. V neposlední řadě je vzdelání ovlivňováno i společenským přijímáním Romů. Ti, často i vzdelání, nemají na trhu práce velké naděje a možnosti uplatnění.

I přesto čtyři z respondentů uvedli, že se situace zlepšuje a Romové si potřebu vzdělání uvědomují stále více a také v tomto směru vynakládají větší úsilí.

- 4) V otázce směřující k problematice vzdělání. Vyplynulo, že romské rodiny z pohledu a zkušeností pracovníků, řeší spíše existenciální problémy. Vzdělání nepovažují za příliš motivující a důležitý prvek v životě romských rodin. Samotní rodiče jsou v některých případech negramotní, a proto dětem nemohou s přípravou adekvátně pomoci, což se pojí i se samotnou motivací dětí k učení. Přibližně takovýto názor uvedlo 7 z dotazovaných. Zbylí 3 respondenti se odkazovali na citové rodinné vazby a potřebu rodičů mít děti doma.
- 5) Další otázka se týkala konkrétní oblasti, ve které respondenti působí. Výsledky byly překvapující, protože 7 uvedlo zaměření na podporu dětí na základní škole, především formou doučování, poradenství a finanční pomoci. Jen v jednom případě se organizace zabývá předškolní přípravou dětí ve formě klubu pro nejmenší. Ve zbylých dvou odpovědích je uvedeno využívání pomoci asistentů pedagoga.
- 6) Účastníci ankety se nejčastěji shodli, že je zapotřebí přístup pedagogů a pracovníků k romským dětem ve vzdělávacím procesu změnit. Zapotřebí je pochopení odlišných životních podmínek a sociokulturního prostředí a z těchto faktorů při vzdělávání vycházet. Důležitá je tolerance, multikulturní výchova, důslednost, přátelské prostředí. Na těchto principech se shoduje polovina

respondentů. Další tři respondenti upozorňují na důslednou kontrolu v umisťování romských dětí do speciálních škol. Je zapotřebí, aby zde fungovala psychologická a pedagogická odbornost a důslednost v rozhodování, které dítě na speciální školu patří a které jen potřebuje zvýšenou pozornost a pomoc v „dohnání znalostí“. Zbylí dva respondenti podporují změnu v systému a vzdělávací politice. Více předškolních zařízení s cílovou skupinou romských dětí, aby třídy v MŠ vznikaly ryze romské třídy a děti měly následně na základních školách počáteční průpravu ve vzdělání zvládnutou.

- 7) Celkem předpokládaná odpověď, zda má předškolní vzdělávání vliv na úspěšnost v ZŠ, byla ve všech případech shodná, tedy kladná. To je zajímavé i ve srovnání s předchozí otázkou, u které respondenti pouze u tří případů jako potřebné služby navrhovali více předškolních zařízení, převažovaly oproti tomu multikultura, důslednost apod.

8 Vyhodnocení

Klíčová otázka:

Je vzdělávání v romské komunitě ovlivněno specifickou sociální situací?

K zjištění odpovědi na položenou otázku, jsem se snažila dojít pomocí ankety a rozhovorů v praktické části, kde k této problematice byly zformulovány některé otázky. V romské komunitě je potřeba vzdělání ovlivněna specifickou sociální situací. Problematika předškolního vzdělávání pak vychází z malých příjmů, předsudků a problematického přístupu k mateřským školám.

Tuto problematiku jsem zjišťovala především v bodech 1, 2 a 3. Respondenti se zde nejvíce shodli na tom, že vzdělání je dané faktory rodiny, sociální situací, absencí MŠ.

V otázce potřebných změn ve vzdělávání romských dětí však byly mateřské školy uváděny jen okrajově. Větší důraz byl kladen na individuální přístup k těmto dětem.

Vliv sociálního prostředí na vzdělanost romských dětí jsem se snažila zjistit a zmapovat již v teoretické části. Zejména kapitoly 2 – 4 byly věnovány této problematice.

Z dotazníků ankety vyplývá, že vzorek vybraných deseti pracovníků v sociálních a výchovných zařízeních pracujících s Romy, ve svých odpovědích nepřímo naznačuje, že vzdělávání v romské komunitě je ovlivněno specifickou sociální situací

To odpovídá i podkladům, které jsem uvedla v teoretické části, kde jsem se zabývala specifiky romské kultury a života, a které mi byly následně základem k sestavování otázek ankety. Alespoň ve zvoleném minimálním

vzorku pracovníků se ukazuje, že vzdělávání romských dětí je skrze svou hodnotovou odlišnost problematické. Myslím tím hodnoty, ve kterých děti vyrůstají a jsou odlišné od hodnot většinové společnosti. Z toho pak následně vyplynou nedorozumění a problémy.

Z odpovědí sociálních pracovníků vyplývá důležité zjištění, že pracovníci vnímají pokroky v dané oblasti. Lze tedy usuzovat, že zájem romských dětí o vzdělání se zvyšuje. Zlepšení se dá však očekávat až v průběhu generací.

Z dané ankety vyplynulo, že ke zlepšení situace je zapotřebí vhodně podchytit předškolní přípravu romských dětí a také změnu v přístupu pedagogů a pracovníků k nim. Pochopení specifik romských dětí je klíčem k jejich vzdělání.

8.1 Závěr z výsledků ankety

V teoretické části jsem se zabývala specifiky romské kultury a života. Ty mi byly následně základem k sestavování hypotéz. Zjistila jsem, že vzdělávání romských dětí je velmi problematické, myslím především z hlediska hodnot, ve kterých děti vyrůstají a jsou odlišné od těch našich. Z toho pak následně vyplynou nedorozumění a problémy.

Z odpovědí sociálních pracovníků, kteří se danému tématu více věnují a mají ve svém oboru zkušenosti, jsem si pak své hypotézy chtěla ověřit a zjistit nové pohledy a skutečnosti v dané problematice. Důležitým zjištěním byl fakt, že pracovníci vnímají pokroky v dané oblasti, tedy že zájem romských dětí o vzdělání se zvyšuje. Zlepšení se dá však očekávat až v průběhu generací. Současná generace je první vlnou, která se začíná zajímat o zboření stereotypů a návyků zakořeněných v komunitě. Těchto zjištění jsem dosáhla pomocí dotazníků a rozhovorů vedených při dotazníkové anketě.

Z dané ankety vyplynulo, že ke zlepšení situace je zapotřebí vhodně podchytit předškolní přípravu romských dětí a také změnu v přístupu pedagogů a pracovníků k nim. Pochopení specifik romských dětí je klíčem k jejich vzdělání.

9 Návrh potřebných služeb a metod práce

V následující kapitole se budu zabývat dokumentem Koncepce romské integrace, která vznikla z iniciativy změnit otázku romské vzdělanosti pomocí konkrétních postupů a metod v konkrétním ohraničeném časovém úseku. Na Koncepci romské integrace participuje také Česká republika, je však pod ním podepsáno i několik dalších zemí a je založena na zahraniční a mezinárodní spolupráci.

9.1 Koncepce romské integrace na období 2010 – 2013

Úřad vlády České republiky vydal v prosinci 2009 Koncepci romské integrace na období 2010 – 2013. Pod koncepcí je podepsán tehdejší ministr pro lidská práva Michael Kocáb.

„Koncepce romské integrace na období 2010-2013 (dále jen koncepce) navrhuje opatření ke zlepšení situace Romů v klíčových oblastech jejich života. Cílem vlády je dlouhodobě rozvíjet opatření k vyrovnání šancí a kompenzaci vstupních znevýhodnění, která brání Romům plnohodnotně participovat na kulturním, společenském i politickém životě většinové společnosti.“²⁹

Koncepce nahlíží na celou romskou problematiku komplexně, dotýká se všech klíčových oblastí, ve kterých je zapotřebí změn a podpory. Klíčovými oblastmi jsou: romský jazyk a kultura, zaměstnanost, předlužení, bydlení, oblast sociální ochrany, zdravotní péče, bezpečnostní aspekty romské integrace a samozřejmě také oblast vzdělávání.

²⁹ MINISTERSTVO PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Koncepce romské integrace na období 2010 – 2013*, str. 5.

9.2 Vzdělávání podle Koncepce romské integrace

Nezbytnou součástí ve snaze romské inkluze je vzdělávání. Jak bylo již několikrát zmíněno, vzdělání je rozhodující a výchozí v problematice dalších okruhů pro integraci a vzestup romského etnika. S vyšší vzdělaností vznikají výrazně lepší možnosti pracovního uplatnění, je patrné zlepšení ekonomické situace a v neposlední řadě také roste společenského postavení.

Na nízké vzdělání Romů má vliv mnoho faktorů. Mezi hlavní však patří především absence předškolního vzdělávání, jazyková bariéra, odlišné prostředí, nízká vzdělanost rodičů.

Autoři Koncepce sestavili následující cíle, kterých je nutné dosáhnout v oblasti vzdělávání:

1. *„zvýšit počet romských žáků a studentů v hlavním vzdělávacím proudu;*
2. *rozvíjet podmínky hlavního vzdělávacího proudu a modely pro inkluzivní vzdělávání ve školských zařízeních*
3. *zvýšit školní úspěšnost romských žáků a studentů;*
4. *zvýšit počet romských žáků a studentů studujících na středních a vysokých školách, a tím zabránit jejich předčasnému vstupu na trh práce bez odpovídající kvalifikace.*³⁰

K naplnění jednotlivých cílů existuje již řada projektů a jednotlivými cíli se zabývá i mnoho organizací. Organizace Slovo 21, o kterém jsem se již zmiňovala, vytváří projekty pro přípravu a doučování romských

³⁰ MINISTERSTVO PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Koncepce romské integrace na období 2010 – 2013*, str. 22.

středoškolských studentů a pomáhá jim k úspěšnému zvládnutí přijímacích zkoušek na VŠ.

Další oblasti vzdělávání jsou řešeny pomocí dotací a grantů. Týká se například vzdělávání pedagogů v oblasti romské kultury a etnika, rámcové vzdělávací programy rozšířené o specifikované vzdělávání a otázka přístupu k dětem národnostních menšin apod.

Cíle vzdělávání jsou v Konceptci jasně specifikované a k jejich naplnění má dojít pomocí opatření v oblasti vzdělávání, které jsou v Konceptci podrobně rozpracované, včetně návrhu realizátorů a upřesnění, co je k naplnění daného cíle nutné.

Jedná se o tato opatření v oblasti vzdělávání:

„Rozvoj sítě služeb systému včasné péče

- 1) Úprava činnosti školských poradenských pracovišť ve vztahu k diagnostice žáků ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí*
- 2) Podpora a rozšíření programu asistent pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním*
- 3) Vzdělávání a výchova dětí ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí jako součást vzdělávání a metodické podpory pedagogických pracovníků*
- 4) Podpora romských žáků základních škol v přestupu do systému sekundárního a terciárního vzdělávání*
- 5) Podpora škol s celodenním programem*
- 6) Podpora celoživotního učení sociálně vyloučených Romů s důrazem na rozvoj jejich funkční gramotnosti a dalších klíčových kompetencí³¹*

³¹ MINISTERSTVO PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Koncepce romské integrace na období 2010 – 2013*, str. 23 - 30

Osobně si myslím, že Koncepce může být přínosem a zlomem v celkové otázce romské problematiky. Je vystavěna podle adekvátních potřeb a největších současných problémů vyskytujících se v problematice vzdělávání Romů. Koncepce odkazuje na šetření a průzkumy prováděné v této oblasti, na jejichž zjištěních byly cíle a opatření formulovány. Jasně specifikovaný a ucelený návrh řešení, reagující na konkrétní problémy a úskalí, specifikovaný časový horizont pro naplnění, považuji za efektivní možnost v řešení romského vzdělávání.

10 Metody a prostředky sloužící ke zlepšení vzdělávání romských žáků

V této podkapitole své práce se věnuji rizikům, jež mohou vyplynout z některých návrhů řešení, která v romské problematice vzdělávání existují a jsou realizována. Rizika spojená s konkrétními aktivitami jsem zjišťovala a konzultovala s pracovníky organizací, se kterými jsem vedla rozhovory. Níže popsané a uvedené informace tedy vycházejí především z jejich zkušeností, reflexe

10.1 Zřizování romských MŠ či základních škol

Výhradně romské MŠ se 100% zastoupením romských dětí, včetně romských učitelů jsou zřizovány v blízkosti některých sociálně vyloučených oblastí tzv. „Ghett“. Zřizují se zde z důvodu naprosté izolace od dané společnosti v lokalitě, ve které se nacházejí. S takovýmto vyloučením však souvisí i izolace od všech služeb a institucí s tím souvisejících. Ve vyloučených lokalitách chybí lékařská péče, dobré hygienické a životní podmínky, přístup k obživě, zaměstnání, ale přístup ke vzdělávacímu systému tak logicky obyvatele vyloučených lokalit trápí zřejmě nejméně.

Osvěta vzdělávání v romských MŠ, či v romských nízkoprahových zařízeních poblíž problematických lokalit je určitým východiskem a prvotním řešením na daném místě pro započatí úsilí o další a hlubší změnu. Přesto však tato forma „pomoci“ přináší i svá úskalí, daný problém je nadále řešen lokálně a separací.

Mnoho pracovníků zabývajících se romskou problematikou, se kterými jsem vedla rozhovor, se shoduje, že romské MŠ nejsou řešením. Romské rodiny a děti je nutné zapojit do naší společnosti a seznámit je s našimi

zvyky, má-li být další vzdělávání efektivní. Ve výhradně romském kolektivu se děti nenaučí potřebné zvyky a problém integrace po příchodu mezi neromské děti a neromské učitele bude i nadále problematický. Od začátku je nutné děti asimilovat, separace do romských MŠ a ZŠ je jen odkládáním problému.

Také romské školy, kterých je v Praze několik, mají odlišné výsledky. Například škola na Praze 5 v ulici Grafická se v současné době uzavírá. Jedním z důvodů jejího uzavření jsou znalosti a studijní výsledky dětí, které byly v porovnání s požadovanými znalostmi daného věku a stupně vzdělání velmi slabé. Příčinou těchto výsledků je zřejmě fakt, že romské děti se zde seskupují, dochází opět k „uzavřené komunitě“.

10.2 Přípravné ročníky

Přípravné třídy a jejich vznik je upraven ve znění § 3 Školského zákona, který je novelizován v návaznosti na Listinu základních práv a svobod.

Podle zákona ČNR č. 564 / 1990 Sb., O státní správě a samosprávě ve školství, odstavec §6, se přípravné neboli nulté ročníky otvírají při základních školách. Je možné je zřídit, pokud má škola vhodné podmínky a je k tomuto druhu vzdělávání připravena a její pracovníci vyškoleni. Třídy navštěvují pětileté děti rok před nástupem do školy, či děti s odkladem školní docházky.

Přípravné ročníky pomáhají dětem připravit na vyučovací proces, jsou jakousi lepší přípravou na vzdělávání než mateřská školka, učí se zde návykům a pravidlům, která jsou podobná těm školním a děti se zde učí rozvíjet adaptační a komunikační funkce³²

Proces otevření přípravných ročníků však není vůbec jednoduchý. V současné době je jich v České republice otevřeno zhruba 20. Často dochází

³² Srov. DANIEL, B. *Praktické zkušenosti se vzdáváním romských dětí*, str. 17.

k tomu, že se po nějaké době uzavírají, protože do nich děti přestávají chodit či se dlouhodobě nenaplnuje jejich kapacita.

Hlavním důvodem častých neúspěchů přípravných ročníků je dle pracovnice z úřadu pro zabezpečení národnostních menšin Prahy 7 Markéty Nejedlé jejich organizace. Doba vyučování je zde zkrácená, povětšinou končí kolem 12. hodiny, v MŠ děti mohou odcházet po obědě, zde ne, tudíž je častý problém s vyzvedáváním dětí. V tomto případě se objevuje i problém „pozitivní diskriminace“. Rodiče ostatních dětí často nulté ročníky kritizují pro zvýhodňování romských dětí před neromskými. Proč by romské děti měly mít oproti jiným dětem úlevy a být zvýhodňovány rokem příprav navíc? Ten samý problém se objevuje i při snaze škol zařadit do programu školy romské volnočasové aktivity, vystoupení či doprovodné výukové programy.

10.3 Asistent pedagoga

V souvislosti s asistenty Romy se často hovoří o romském asistentu pedagoga. Romský asistent má výhodu osobní zkušenosti ve vzdělávání či bližší pohled na to, proč a v čem má romské dítě potíže, na co je zapotřebí se soustředit a především zná specifika romské kultury a životního stylu. Dalším přínosem asistenta Roma je vzor pro dítě a v neposlední řadě i pro rodinu. Děti k němu mají blíž, necítí se tolik odloučené od rodiny. Pro rodinu se jeho přítomnost může stát „klíčem“ ke škole a vzdělání, vlivem sounáležitosti a porozumění dané společnými kořeny a charakteristikami. Romské rodiny budou vždy vzdělání a jakékoliv povinnosti přijímat lépe, pokud budou prezentovány a vysvětlovány jedním z nich-romem. Funkce asistenta pedagoga je řízena MŠMT.

Nejčastějším úskalím ve fungování asistenta pedagoga se může stát přílišná vazba ze strany rodiny. Romské rodiny podle pracovníků v organizaci Slovo 21 a učitelek ZŠ mají problém dodržovat profesní hranice. Asistent

pedagoga se pro ně za velmi krátkou dobu stává součástí rodiny a je rodinou vnímán jako informátor a pomocník ve všech aspektech jejich života. O radu a řešení se na něj obracejí postupně častěji a školní záležitosti se velmi často dostávají až na poslední příčku zájmů.

I přesto jsem se ale na existenci této funkce setkala převážně s pozitivními názory. I podle mého názoru je funkce asistenta pedagoga ve snaze o integraci romských dětí a jejich úspěšné vzdělávání téměř nepostradatelnou. Bohužel se v současné době jedná o zrušení některých asistentů z důvodu nedostatku financí.

10.4 Učebnice a alternativní výukové materiály

Je těžké si představit, že pro lepší vztah romských dětí ke škole pomocí zařazení romštiny, či romských dějin a kultury budou změněny osnovy a učebnice běžně používané na základních školách. V současné době ale existují nakladatelství, která vydávají specializované učebnice a cvičné sešity zaměřené na vzdělávání romských dětí.

Nakladatelství Fortuna vydalo několik specializovaných učebnic pro romské děti v první třídě. Dále byl vydán pracovní sešit Říkadla a pohádky romským dětem a Zpíváme romským dětem. Nakladatelstvím Prodos byl pro romské děti vydaný slabikář. Pracovních sešitů a učebních pomůcek v podobě říkanek, čítanek a dalších textů s romskou tematikou je na trhu stále více. Existují i specializované sešity přímo k jednotlivým předmětům matematiky a jazyka, které pomáhají dětem rozvíjet logické myšlení. Ty vydalo například nakladatelství MENT.³³ Také MŠMT připravilo dotační program pro děti se specifickými poruchami učení formou speciálních učebnic, textů a materiálů ke studiu. Myslím si, že zejména v přípravných a prvních třídách ZŠ je využití

³³ Srov. BALABÁNOVÁ, H. *Praktické zkušenosti se vzdáváním romských dětí*, str. 26

pomůcek a učebnic speciálně pro romské děti vhodné a důležité. Soustředí se totiž na romské dítě a podtrhují podněty, které jsou právě u romských dětí zapotřebí více podchytit a rozvíjet.

V rámci občanské výchovy jsou již v osnovách vzdělávacích programů základních škol zavedeny romské dějiny. Učebnici Romské dějiny napsal slovenský etnolog a romista PhDr. Arne Mann, CSc.

10.5 Příprava pedagogů k výuce a vzdělávání romských dětí

Pedagogové jsou ve vzdělávacím procesu stěžejním článkem, který naplňuje smysl, význam a poslání vzdělávání. Je proto důležité, aby pedagogové a studenti pedagogických škol měli dostatek informací a literatury k problematice vzdělávání národnostních menšin a to i z důvodu, aby se zamezilo vzniku a rozšiřování předsudků o Romech.

Pro studenty pedagogických škol by bylo vhodné zavést a rozšiřovat obory a předměty týkající se romské problematiky, romských dějin a vzdělávacích potřeb. Pro učitele na ZŠ pak kurzy a školení dalšího vzdělávání zaměřené k této problematice. Vhodné by byly i příručky, manuály, metodické příručky a pokyny k multikulturní výchově pro učitele, zvláště zaměřené na metodiku práce s Romy.

Některé vysoké školy již ve svých studijních programech problematiky vzdělávání romské menšiny obsahují. *„Při pedagogických a filosofických fakultách v Praze, Olomouci, Brně a Ústí n. Labem běží již několik let přednášky z oboru romistiky, které mají pomoci začínajícím učitelům romských dětí dosáhnout větší informovanosti o romském etniku.“*³⁴

Pro kvalitní vzdělávání romských dětí je znalost jejich dějin, jazyka, kultury a specifik základním kamenem k lepšímu porozumění. V některých případech nedorozumění při vzdělávání se jedná opravdu pouze

³⁴ DANIEL, B. *Praktické zkušenosti se vzděláváním romských dětí*, str. 19

o nedorozumění v kulturní oblasti, které se s jeho znalostí může změnit. K nejčastějším nepochopením dochází podle učitelek ZŠ, se kterými jsem vedla rozhovor, v oblastech písemných testů, používání pomůcek apod. Při jakémkoli zadaném úkolu, který je po dětech vyžadován splnit samostatně se děti shlukují do skupin či se obracejí na souseda a chtějí úlohu řešit společně a nechápou, že je to tak špatně. V rodině jsou totiž zvyklé a vychovávány v duchu společenství, které jakýkoliv problém a úkol řeší společně. To platí i u užívání pomůcek, či dokonce svačin. Děti vnímají třídní kolektiv jako rodinu, ve které je vše společné.

10. 6 Spolupráce školy s rodinou

Škola a jakékoliv zařízení, kam jsou Romové nuceni docházet, pro ně představuje represivní instituci, ke které často zaujmají negativní postoj. Škola by v tomto případě měla být iniciátorem dobrých vztahů a vstřícnosti vůči druhé straně, protože, jak jsem se již zmínila, rodiče do školy většinou přicházejí „vyzbrojeni“ nedůvěrou, předsudky a často i s nepřátelským postojem. Proto je důležité, aby rodiče získali pocit, že škola není nepřátelskou institucí, která po nich něco vyžaduje a oni něco musí plnit.

Podle zkušenosti pracovníků v ZŠ je nevhodný přístup, ze kterého vyzařuje již předem negace. (Není vhodné například začít rozhovor větou: „Vaše dítě tohle neumí, a jestli nezabere, tak propadne“). Rodiče takovýto přístup vnímají jako útok. Je vhodné dítě motivovat třeba formou nových pomůcek a obrázků, rodiče naopak formou přátelského a chápajícího přístupu.

Aby rodiče pochopili, že škola není nepřátelským územím a učitelům jde o blaho a vzdělání jejich dětí, je nutné především usilovat o:

- *„vytvoření příznivé atmosféry ve škole (v přístupu k dětem a jejich rodičům),*

- *změny v organizaci výchovně vzdělávacího procesu,*
- *curriculum – rozsah náplně výuky romských dětí v počátečních ročnících ZŠ,*
- *odpovídající metody a formy výuky³⁵*

³⁵ DANIEL, B. *Praktické zkušenosti se vzdáváním romských dětí*, str. 4

Závěr

Cílem této práce bylo vystihnout a pojmenovat hlavní úskalí v procesu vzdělávání romských dětí, proč jsou ve vzdělávacím procesu mnohdy méně úspěšné a jaké okolnosti mají na jejich vzdělání vliv. Dále zjistit, jaké prostředky na podporu vzdělání této cílové skupiny existují a na základě ankety navrhnout možná řešení na jejich potřebnost či zlepšení.

V teoretické části jsem poukázala na odlišnou historickou a sociokulturní situaci Romů. Vycházela jsem z předpokladu, že kočovný způsob předchůdců současné generace Romů a jejich tradice, je velice silně zakořeněna i u dnešní generace Romů.

Ukázala jsem, že pohled na současné problémy Romů by měl zahrnout pochopení specifik a hodnot, která ovlivňují jejich život. Snažila jsem se objasnit příčiny a důvody, zejména nízkého vzdělání řady romských dětí.

Lze se domnívat, že mnoho nepochopení pramení z rozdílného jazykového vybavení, odlišné kultury a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a je jím formováno. Silné rodinné vazby, vliv rodiny, zaujatost a předsudky, jak ze strany rodiny, tak i společnosti, mohou být také příčinou odmítavého a represivního postoje Romů v přijímání vzdělávání ve státním školství.

V praktické části jsem se pokusila zjistit, jaký přístup ke vzdělání mají Romové dle pohledu, vybrané malé skupiny, sociálních pracovníků a pedagogů, kteří se v oblasti vzdělávání této cílové skupiny angažují.

Zjistila jsem, že v jejich pohledu Romům škola a školní docházka není lhostejná, častá absence je však nejčastěji zapříčiněna sociálními poměry a životní situací, ve které se nacházejí. Podle ankety však, se sociální pracovníci domnívají, že v tomto ohledu začínají být Romové aktivnější a potřebu vzdělání vnímají již ve svém životě jako potřebnou. Vzdělanost je však asi otázkou dalších generací. V současné době stále platí, že se i někteří

sociální pracovníci domnívají, že romské rodiny se ke vzdělání staví spíše negativně či pasivně, ať již z důvodu sociálního postavení, nízké gramotnosti rodičů, předsudků, či v absenci motivace.

Majoritní společnost a učitelé romských žáků by se měli dobře seznámit se specifiky romské kultury. Tím by se mohlo předcházet zbytečným nedorozuměním a negativním postojům, které mohou vycházet pouze ze vzájemného nepochopení dvou odlišných světů, jemuž je třeba předejít zejména v koncipování vzdělání, jež by bylo příhodné i pro menšinovou skupinu romských dětí.

Bibliografie

BALABÁNOVÁ, Hana. zkušenosti se vzděláváním romských dětí, Ment, Praha 1995

BEČVÁŘOVÁ, Zuzana. *Současná mateřská škola a její řízení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 154 s. ISBN 80-717-8537-7.

DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994, 199 s. ISBN 80-706-7395-8.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008, 205 s. ISBN 978-807-3870-140.

GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1999, 341 p. ISBN 80-861-0323-4.

Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a sociální. 2. rozš. a přeprac. vyd. Editor Marie Vítková. Brno: Paido, 2004, 463 s. ISBN 80-731-5071-9.

LISÁ, Helena. *Romové v České republice, 1945-1998*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999, 558 p. ISBN 80-902-2607-8.

NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 223 p. ISBN 80-717-8741-8.

Překročit zdi: lidé ze Stolpinova si berou na starost svou komunitu : změna díky participaci. Překlad Magdaléna Štajfová. Praha: Osmium, 1998, 93 s. ISBN 80-902-0817-7.

Romové--reflexe problému: soubor textů k romské problematice. Vyd. 1. Praha: Pastelka, 1997, 106 p. ISBN 80-902-4390-8.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-333.

Další prameny

Východiska strategie boje proti sociálnímu vyloučení, Dr. Ivan Gabal a Ing. Petr Víšek, Praha Květen 2009

Otevírání školy všem dětem, Možnosti a příklady práce se sociálně a kulturně znevýhodněnými dětmi, Jana Straková, O.S. AISIS, Zář 2008

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha 2008

Souhrnná informace o realizaci cílů programu dekády romské inkluze (2005-2015) za rok 2007.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, VUP Praha 2004, Výzkumný ústav pedagogický v Praze. Opatření ministryně školství,

mládeže a tělovýchovy, kterým se vydává rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.

Internetové zdroje

www.absolventi.gymcheb.cz

www.Litvinovjanov.blog.cz

www.mšmt.cz

www.slovo21.cz

Příloha

Dotazník č. 1

1. Jaká je podle vás úroveň předškolní vzdělanosti romských dětí? Popřípadě, proč si myslíte, že je tomu tak?

Osobně i dle výzkumů v literatuře soudím, že nízká. Základní vzdělání je často nejvyšším, kterého dosahují. Proč? Nejsou na ZŠ.

2. Jak se romské rodiny staví k umisťování svých dětí do MŠ?

Romové si školku často nemohou dovolit finančně.

Domnívám se, že Romové, s nimiž přicházím do kontaktu, si příliš neuvědomují, že by mateřská škola byla důležitou součástí vzdělávání. A ti, kteří si to uvědomují, ti na ni nemají finanční prostředky.

3. Chtějí být Romové vzdělání?

Situace se myslím - alespoň v Praze 3 - začíná zlepšovat a čím dál více mladých Romů vnímá potřebu vzdělání.

4. Podporují své děti k cestě za vzděláním a to i formou MŠ?

To je individuální. Někdo se snaží a dítě podporuje všemi dostupnými prostředky, např. dítěti zajistí doučování, podporuje dítě finančně při studiu apod. Jiný rodič dítě podpořit neumí, protože jeho také jako dítě nikdo nepodporoval. To je dle mého názoru nejčastější.

5. Jakými projekty se konkrétně Vaše organizace v otázce vzdělávání romských dětí zabývá?

Pilotní projekt Husátko - klub pro nejmenší (předškolní příprava) byl ukončen pro nedostatek financí k uspokojivému rozběhnutí projektu.

Probíhá projekt Kaj Džas - dža'ndre škola! v rámci něhož poskytujeme doučování a kariérové poradenství.

6. Co si vy osobně myslíte, že je důležité změnit, aby se šance na vzdělání romským dětem zvýšily?

Vzdělávací systém. Zastavit posílání dětí do speciálních škol. Vytvořit ve škole pro romské děti přátelské prostředí, kam budou rády chodit.

7. Má vliv MŠ na další průběh vzdělání?

Ano

Dotazník č. 2

1. Jaká je podle vás úroveň předškolní vzdělanosti romských dětí? Popřípadě, proč si myslíte, že je tomu tak?

Nízká

2. Jak se romské rodiny staví k umístování svých dětí do MŠ?

Vzhledem k citové vazbě o umístění svých dětí do MŠ příliš nestojí, chtějí je mít co nejdéle u sebe. MŠ nevnímají jako potřebnou.

3. Chtějí být Romové vzdělání?

Obávám se, že ne...

4. Podporují své děti k cestě za vzděláním a to i formou MŠ?

Vzhledem k citové vazbě k dítěti je podpora nižší....ale na rozdíl od MŠ už potřebu základního vzdělání vnímají významněji.

5. Jakými projekty se konkrétně Vaše organizace v otázce vzdělávání romských dětí zabývá?

Poskytujeme doučovací kroužek.

6. Co si vy osobně myslíte, že je důležité změnit, aby se šance na vzdělání romským dětem zvýšily?

Tolerance od případných spolužáků, dalším důležitým nástrojem je zázemí, finanční prostředky, trpělivost...

7. Má vliv MŠ na další průběh vzdělání?

Ano! Už jen kvůli možnému začlenění...

Dotazník č. 3

1. Jaká je podle vás úroveň předškolní vzdělanosti romských dětí? Popřípadě, proč si myslíte, že je tomu tak?

Záleží na tom, jaká rodina to je, zda je v rodině vzdělaný člen.

2. Jak se romské rodiny staví k umístování svých dětí do MŠ?

Romské rodiny vítají umístění svých dětí do MŠ, ale z finančních důvodů si bohužel školky nemůžou dovolit.

3. Chtějí být Romové vzdělání?

Záleží na tom, jaká rodina to je, zda je v rodině vzdělaný člen. Zájem o vzdělání všeobecně nemají a to z důvodu xenofobního přístupu majoritní společnosti vůči Romům. Mají zkušenosti, že i vzdělaný Rom nemá umístění a většinou jsou neúspěšní ve výběrových řízeních. Bohužel, Romové nemají známé spolužáky již od základní školy, protože chodí většinou do škol, kde je větší počet romských dětí na školách a tím jsou segregovány již od útlého dětství. Nemají žádná doporučení.

4. Podporují své děti k cestě za vzděláním a to i formou MŠ?

Opět záleží na rodině, ale opět všeobecně zájem o vzdělání romských dětí, zvláště ze sociokulturního prostředí, nemají, protože se potýkají s existencí.

5. Jakými projekty se konkrétně Vaše organizace v otázce vzdělávání romských dětí zabývá?

Magistrát hlavního města Prahy nerealizuje žádné projekty, pouze občanská sdružení působící na území hl. m. Prahy. Ty většinou poskytují poradenství, doučování atd...

6. Co si vy osobně myslíte, že je důležité změnit, aby se šance na vzdělání romským dětem zvýšily?

Dle mého názoru by se neměly zřizovat a podporovat segregované školy a dbát na multikulturní výchovu, toleranci a individuální přístup dle potřeb žáka.

7. Má vliv MŠ na další průběh vzdělání?

Samozřejmě, že vliv na dítě má absence mateřské školy, přichází do školy nepřipravený a někdy i z nepodnětného prostředí.

Dotazník č. 4

1. Jaká je podle vás úroveň předškolní vzdělanosti romských dětí? Popřípadě, proč si myslíte, že je tomu tak?

Romové nejsou negramotní. O vyšší formě vzdělanosti se však dá hovořit jen velmi zřídka.

2. Jak se romské rodiny staví k umístování svých dětí do MŠ?

Špatně. Nemají zájem. Většinou z důvodu nezaměstnanosti matek- jsou doma, umístění dětí mimo domov nepotřebují. A především je to zpoplatnění MŠ. Proč platit, když jsou doma a dítě mohou mít u sebe.

3. Chtějí být Romové vzdělaní?

Ne. Ke vzdělanosti nejsou motivováni rodinou ani společností.

4. Podporují své děti k cestě za vzděláním a to i formou MŠ?

Předškolní vzdělaní potlačují. Raději mají děti u sebe.

5. Jakými projekty se konkrétně Vaše organizace v otázce vzdělavání romských dětí zabývá?

Využíváme služeb asistenta pedagoga

6. Co si vy osobně myslíte, že je důležité změnit, aby se šance na vzdělaní romských dětí zvýšily?

Důsledné vyžadování přítomnosti žáků ve škole, důsledná kontrola omluv, snižování absencí, místo finančních dávek dávat dávky materiální a služby

7. Má vliv MŠ na další průběh vzdělavání?

Ano

Dotazník č. 5

1. Jaká je podle vás úroveň předškolní vzdělanosti romských dětí? Popřípadě, proč si myslíte, že je tomu tak?

Nízká. Domnívám se, že nemají smysl pro kázeň a pravidelnost nebo pravidelný denní režim. Tudíž jim povinnosti spojené se studiem dělají potíže.

2. Jak se romské rodiny staví k umístování svých dětí do MŠ?

Mnoho dětí z romských rodin nenavštěvuje MŠ, jelikož mnoho rodičů je doma na sociálních dávkách a nemají potřebu děti do MŠ vodit nebo to nepovažují za důležité. Dále i důvody finanční.

3. Chtějí být Romové vzdělaní?

V celku být vzdělaný nemá pro většinu Romů velký smysl a jen malá část z nich má zájem.

4. Podporují své děti k cestě za vzděláním a to i formou MŠ?

Proto mnoho romských dětí nemá ve svých rodinách podporu na cestě za vzděláním. Pramení to zejména z toho, že většina jejich rodičů má pouze základní školu a ani neví, jak děti motivovat ke vzdělanosti, se kterou sami zkušenosti nemají, zvláště v poslední době, kdy pro mnoho z nich je výhodnější být doma a pobírat sociální dávky. Tím také nedávají dětem dobrý příklad, protože děti už ve školním věku přemýšlí tím způsobem, proč by se učily a pak pracovaly, když budou stejně jako jejich rodiče brát dávky.

5. Jakými projekty se konkrétně Vaše organizace v otázce vzdělávání romských dětí zabývá?

Naše organizace se v poslední době chce zaměřovat především na rozvoj vzdělanosti u dětí a mládeže, protože v tom spatřujeme šanci na jejich lepší život. V současné době poskytujeme pravidelně 3x v týdnu doučování, dále dle potřeby profesní poradenství, chceme pořádat besedy se zástupci různých profesí, exkurze do různých podniků, provozů, škol, vyřizovali jsme finanční příspěvky na studium pro romské studenty. Dále se zaměřujeme na volnočasové aktivity výchovně vzdělávacího charakteru (např. kroužek Mladý novinář, soutěže). Snažíme se, aby si děti zlepšily školní prospěch, získaly nové poznatky a vědomosti, které mohou také uplatnit ve škole, zlepšily si některé kompetence, např. komunikační dovednosti, soustředění, práce ve skupině, získají lepší přehled o možnostech následného studia a představu o svém budoucím povolání.

6. Co si vy osobně myslíte, že je důležité změnit, aby se šance na vzdělání romským dětem zvýšily?

Aby se zvýšily šance romských dětí na vzdělání, je důležité zlepšení prospěchu v základní škole, u některých dohled nad tím, aby pravidelně chodily do školy a neměly absence (například podmínit sociální dávky pravidelnou docházkou dětí do školy).

7. Má vliv MŠ na další průběh vzdělání?

Ano.

Dotazník č. 6

1. *Jaká je podle vás úroveň předškolní vzdělanosti romských dětí? Popřípadě, proč si myslíte, že je tomu tak?*

Největším problémem u Romů je právě nízká úroveň vzdělanosti, z čehož vyplývá vysoká míra nezaměstnanosti, způsobená jednak tím, že Romové nejsou vzdělaní, že po mnoha letech trávení doma na sociálních dávkách ztratili pracovní návyky, že se jim vlastně nevyplatí pracovat a Romové, kteří pracovat chtějí, často naráží na předsudky a rasistické založení naší společnosti.

2. *Jak se romské rodiny staví k umisťování svých dětí do MŠ?*

Nemají peníze na placení školky, cca přes 1000 Kč měsíčně většinou nezvládají zaplatit, záleží na úrovni té rodiny, také na tom zda žijí např. ve vyloučené lokalitě, na ubytovně, tam mají jiné starosti než školku, pošlou děti do školy, ta je povinná a na ostatní nemyslí.

3. *Chtějí být Romové vzdělaní?*

Většinou pro ně vzdělání není na prvním místě, záleží jak kdo, ale vzdělání nepatří k tradičním hodnotám. Mladí Romové si uvědomují potřebu vzdělání kvůli budoucímu zaměstnání a výši platu, ale nemají dostatek vůle a podmínky.

4. *Podporují své děti k cestě za vzděláním a to i formou MŠ?*

Nepodporují, sami rodiče mají většinou zvláštní školu, nebo stěží dostudovanou ZŠ, max. nenáročný učební obor. Kdo má maturitu je velká výjimka.

5. *Jakými projekty se konkrétně Vaše organizace v otázce vzdělávání romských dětí zabývá?*

Doučováním.

6. Co si vy osobně myslíte, že je důležité změnit, aby se šance na vzdělání romským dětem zvýšily?

Změnit by se dala sociální politika, otázka bydlení hraje důležitou roli. Potom, asistenti na školách, doučování v rodinách, zvyšování motivace a sebedůvěry dětí. Je to složitý proces, protože je potřeba změnit zažitě kulturní a výchovné vzorce romských rodin, což jde velmi těžko.

7. Má vliv MŠ na další průběh vzdělání?

Ano.

Dotazník č. 7

1. *Jaká je podle vás úroveň předškolní vzdělanosti romských dětí? Popřípadě, proč si myslíte, že je tomu tak?*

Základní a učňovské.

2. *Jak se romské rodiny staví k umístování svých dětí do MŠ?*

Nevnímají je jako potřebné. Za vzdělání považují až základní povinnou docházku a to povětšinou stále jen z povinnosti.

3. *Chtějí být Romové vzdělaní?*

V současné době lze pozorovat určité tendence zejména romských dětí, které na potřebu vzdělání reagují a mají o něj zájem.

4. *Podporují své děti k cestě za vzděláním a to i formou MŠ?*

Jen velmi zřídka. V takových případech se jedná většinou o rodiny, ve kterých je matka zaměstnaná. Běžně však děti od matky v takto nízkém věku oddělovat nechtějí.

5. *Jakými projekty se konkrétně Vaše organizace v otázce vzdělávání romských dětí zabývá?*

Doučováním. Také na naší škole využíváme pro romské a jinak znevýhodněné žáky služby asistenta pedagoga.

4. *Co si vy osobně myslíte, že je důležité změnit, aby se šance na vzdělání romským dětem zvýšily?*

Zavést ve školách nebo NNO povinné doučování, pokud některé děti nemluví dobře česky (hlavně ty, které nechodily do MŠ) zavést povinné doučování českého jazyka apod.

7. *Má vliv MŠ na další průběh vzdělání? Ano.*

Dotazník č. 8

- 1. *Jaká je podle vás úroveň předškolní vzdělanosti romských dětí? Popřípadě, proč si myslíte, že je tomu tak?***

Velmi nízká. Je časté, že vzdělání nepropojují s určitou životní povinností, která přináší určité jistoty.

- 2. *Jak se romské rodiny staví k umístování svých dětí do MŠ?***

Neshledávají ji důležitou. Překážkou jsou i poplatky s tím spojené.

- 3. *Chtějí být Romové vzdělání?***

Klasická romská rodina nemá potřebu vzdělání zakořeněnou. Ve způsobu života, který vedou pro ně vzdělání (vyšší) nemá často žádný význam.

- 4. *Podporují své děti k cestě za vzděláním a to i formou MŠ?***

Ne.

- 5. *Jakými projekty se konkrétně Vaše organizace v otázce vzdělávání romských dětí zabývá?***

Naše organizace se zabývá doučováním a domácí přípravou dětí na ZŠ.

- 6. *Co si vy osobně myslíte, že je důležité změnit, aby se šance na vzdělání romským dětem zvýšily?***

Zřídít více organizací, které se budou zabývat romskými specifiky a budou si s nimi umět poradit a připravit děti ke vzdělávání (MŠ, přípravné ročníky).

- 7. *Má vliv MŠ na další průběh vzdělání?***

Bezesporu. Romské rodiny si tento vliv však uvědomují a připouští jen velmi zřídka.

Dotazník č. 9

1. Jaká je podle vás úroveň předškolní vzdělanosti romských dětí? Popřípadě, proč si myslíte, že je tomu tak?

Vzdělání nepřikládají význam. Hodnotou je pro ně rodina - soudržnost. Někdy vzdělanost svých dětí vnímají spíše záporně, jako odcizení od Romů k majoritě.

2. Jak se romské rodiny staví k umístování svých dětí do MŠ?

Romské rodiny nevnímají potřebu dítě umístit do školky. Ze své praxe, musím říci, že povinná školní docházka je mnohými romskými rodinami vnímána spíše jako zátěž finanční a děti do škol posílají opravdu jen proto, že „musí“ (na rozdíl od MŠ).

3. Chtějí být Romové vzdělání?

Myslím, že ano. Ale jedná se spíše o záležitost posledních let. Romové o sobě také neradi slyší, že jsou negramotní. Jejich pozice je uráží. Začínají se více snažit vyrovnat se současné společnosti.

4. Podporují své děti k cestě za vzděláním a to i formou MŠ?

Mnoho romských rodin děti do školky neposílá, protože jsou zvyklí být společně celé dny a neradi od sebe odcházejí. To je důvod, proč romské matky často ani neuvažují, že by dítě do MŠ umístili. Podobný problém pak přetrvává i v době povinné školní docházky.

5. Jakými projekty se konkrétně Vaše organizace v otázce vzdělávání romských dětí zabývá?

Naše organizace se zabývá doučováním a domácí přípravou dětí na ZŠ.

6. Co si vy osobně myslíte, že je důležité změnit, aby se šance na vzdělání romských dětí zvýšily?

Mateřská školka má velký vliv na budoucí vzdělání a začlenění romských dětí do společnosti. Díky včasnému kontaktu romských dětí s ostatními dětmi z většinové společnosti má dítě v období formování osobnosti jiné vzory než pouze svojí sociálně vyloučenou rodinu, čímž se obohacuje jeho sociální a kulturní rozhled, dostává se mu předškolního vzdělání a činností podporujících kreativitu a mentální funkce, to co chybí doma se mu dostane alespoň ve školce.

7. Má vliv MŠ na další průběh vzdělání?

Ano. Samozřejmě.

Dotazník č. 10

1. *Jaká je podle vás úroveň předškolní vzdělanosti romských dětí? Popřípadě, proč si myslíte, že je tomu tak?*

Vzdělanost se ve velké míře odvíjí od prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Nepředpokládám, že většina romských rodin je schopna svým dětem zajistit takové prostředí a podmínky, které by jim pomohli ke vzdělání (myslím SŠ a VŠ).

2. *Jak se romské rodiny staví k umisťování svých dětí do MŠ?*

Nechtějí své děti dávat mimo rodinu. Hraje zde roli citová vazba. Bojí se děti pustit mimo kruh rodiny, mají strach z rasismu a odsouzení.

3. *Chtějí být Romové vzdělaní?*

Myslím, že ano. Ale jedná se spíše o záležitost posledních let. Romové o sobě také neradi slyší, že jsou negramotní. Jejich pozice je uráží. Začínají se více snažit vyrovnat se současné společnosti.

4. *Podporují své děti k cestě za vzděláním a to i formou MŠ?*

Domnívám se, že Romové, s nimiž přicházím do kontaktu, si příliš neuvědomují, že by základní škola byla důležitou součástí života jejich dětí. Problémem je také rasismus, rodiny své dítě chrání, dokud je malé, chtějí ho mít u sebe, aby mu nikdo neublížoval a nezraňoval ho.

5. *Jakými projekty se konkrétně Vaše organizace v otázce vzdělávání romských dětí zabývá?*

Romským dětem při základní škole nabízíme programy tzv. povídání a učím se rád. Program „povídání“ je zaměřen především na poradenství dětem v nejrůznějších oblastech jejich života. Program „učím se rád“ je realizován formou výletů a zážitkových vzdělávacích programů.

6. Co si vy osobně myslíte, že je důležité změnit, aby se šance na vzdělání romských dětí zvýšily?

Děti, které pravidelně chodí do MŠ, mají lepší šanci dobře zvládnout alespoň 1. stupeň ZŠ. Z tohoto důvodu považuji především zlepšení podmínek pro to, aby se romské děti častěji dostávaly alespoň do posledního ročníku MŠ.

7. Má vliv MŠ na další průběh vzdělání?

Ano. Samozřejmě.